

neveket sorolni a drámapedagógia különböző generációiból, hiszen István mindig is a nyitottságot, a párbeszédet képviselte. Nem szokott rangsorolni a szakmánkban megtalálható sokféle megközelítés és módszertan között, mert fontos értéknek tekinti a metodikai sokszínűséget. Energiáját a drámapedagógia ismertségének, terjedésének elősegítésére fordítja; azt hiszem sokan vagyunk, aki rengeteget köszönhetünk támogatásának, segítségének!

Nem véletlenül írja róla egyik hallgatója, hogy Lannert István a „nagybetűs Tanár! Felkészült, segítőkész, szaktudása kifogástalan. Hálás vagyok, hogy ő tanít.” vagy egy másik, hogy „Húúú, hihetetlenül tud pörögni :) Jól tanít, segítőkész és jóindulatú, de olyan mennyiségű tudást próbál átadni olyan rövid idő alatt, hogy fel kell kötni a gatyát rendesen.” Azt hiszem, nemcsak a hallgatóknak, diákoknak, hanem nekünk drámatanároknak is „fel kell kötni a gatyát rendesen”, ha követni akarjuk Istvánt elkötelezettségében és jóindulatában.

Bizonyára az unokákkal kapcsolatos programok, az István számára oly fontos családi élet elvonja egy kicsit a figyelmét a drámapedagógiától, tőlünk. De talán reménykedhetünk abban, hogy a sokszorosan megérdemelt Mezei Éva-díj átvétele után is napi szinten támogat minket, ahogy eddig is tette! És továbbra is találkozunk vele az egyetemi képzésen, a szakmai rendezvényeken, hiszen ezek elképzelhetetlenek Nélküle.

Lannert tanár úr, köszönjük a sok évtizedes közösségépítő munkát, és hogy becsempészted a drámapedagógiát sok-sok ember hétköznapijaiba! Sokunk nevében gratulálok a Mezei Éva-díjhoz!

Merci beaucoup professeur Lannert!

Bethlenfalvy Ádám

A magyar gyermekszínhátság patrónusai

A Magyar Drámapedagógia Társaság **Tóth Zsókának** a gyermekszínhátságért hosszú időn át végzett, kitűnő munkájáért a **magyar gyermekszínhátság patrónusa** címet adományozza.

Az oklevél szövege:

A Magyar Drámapedagógiai Társaság köszönettel és elismeréssel a **MAGYAR GYERMEKSZÍNHÁTSZÁS PATRÓNUSA** címet adományozza Tóth Erzsébetnek (Tóth Zsókának), a Megyei Művelődési Központ munkatársaként, majd a Vértes Agórája művészeti főmunkatársaként a Weöres Sándor Országos Gyermekszínhátság Találkozó megyei és regionális találkozó szervezésében hosszú idő óta, a gyerekek és a színhátság iránti szeretettel, elkötelezettséggel, a pedagógusok iránti türelemmel és megértéssel, töretlen lelkesedéssel végzett, a gyerekszínhátság ügyét éltető kiemelkedő közművelődési, szervezői tevékenységéért.

A Magyar Drámapedagógia Társaság **Orbán Hédinek** hosszú időn át végzett, kitűnő szervezőmunkájáért a **magyar gyermekszínházas patrónusa** címet adományozza.

Az oklevél szövege: A Magyar Drámapedagógiai Társaság a MAGYAR GYERMEKSZÍNHÁZSÁG PATRÓNUSA címet adományozza Orbán Hédinek, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra mindenre odafigyelő vezetőjének, a Weöres Sándor Országos Gyermekszínházas Találkozó megyei, regionális és országos találkozó rendezőjének, szakmai, módszertani fórumok, képzések szervezőjének – elismerésül és köszönettel a kultúraszervező népművelőnek a gyermekszínházasért kifogyhatatlan energiával, akadályokat nem ismerve, kreatív alkotó és teremtő fantáziával végzett, több évtizedes, áldozatos tevékenységéért.

Gondolatkivetítésre épülő konvenciók

Kaposi László

A szereplők előtt álló cselekvési lehetőségek, a külső akciók megmutatására sok kidolgozott, a gyakorlatban jól alkalmazható, talán azt is mondhatjuk, hogy bevált megoldásunk van. Artikulált, a naturálistól az absztraktig különböző szinteken stilizált formák állnak rendelkezésre. Az egyes formák mögött ott a *kor* közös tudása (a kor alatt „történelmi korra”, időszakra gondolunk elsősorban, de ha valaki az életkort emelné be, még ő sem távolodna el vészesen), kevés egyezményes jelből is értjük, amit éppen értenünk kell. Ezen formák „esztétizáltsága” is olyan lehet, amilyent az adott *kor* fogyasztani tud. Az egyes formai megoldások időnként „nyelvvé” állnak össze.

A fentiekkel foglalkozni, ez a dolgok könnyebbik vége.

Minden megjelenítésre épülő művészet (köztük a dráma) számára is a nagy kihívás: megmutatni azt, ami az emberben belül van. Azt, ami – és itt a világnézettől függően is használt kifejezések következhetnek – az ember elméjében, tudatában, szívében, lelkében stb. van. Láthatóvá tenni a belső tartalmakat – kivetíteni mindazt, ami az adott pillanatban fontos.

Azon konvenciókból gyűjtöttünk egy csokorra valót, melyek ezt célozzák.

A dráma lényegéből fakadóan főként nem a hétköznapi megszokott pillanataiban ábrázoljuk az embert, hanem a probléma-, válság-, döntési helyzetben lévők helyzetmegélésére koncentrálnak. Ezek a helyzetek sokkal többet és fontosabbat mondanak rólunk, mint a megszokott hétköznapi pillanatok. Abban, hogy megtudjuk, ezekben a kiélezett helyzetekben mi zajlik hőseinkben, a következő konvencióknak jelentős szerepe lehet.

Gondolatkövetés

Leírás: Ez a konvenció kb. 30 éve jelen van a magyar drámatanári gyakorlatban – az alkalmazás szembetűnő gyakorisága miatt mondjuk: aki nem használta még, lehet, hogy nem is drámával foglalkozott. A hazai tudás kezdeteit az alábbi rövid ismertető jelentette: *Ez a konvenció a szerepben dolgozó résztvevők egyéni gondolatait, reakcióit teszi hozzáférhetővé (a cselekmény*

fontos pillanataiban) – ezzel teret adhatunk a cselekvésekkel kapcsolatos reflektív attitűdnek, továbbá láthatóvá tehető a szereplők gondolatai és a „látszat”, vagy a dialógusok között létező kontraszt. A cselekmény leállítható és a résztvevők gondolatai „hallhatóvá tehető”; a gondolatok ÁLLÓKÉPEK alkalmazása során is szavakba önthetők.¹

A GONDOLATKÖVETÉS a dramatikus tevékenység bármelyik szakaszában alkalmazható, tanári irányítással működő reflektív konvenció. Többnyire nem tervezett az alkalmazása, hanem a pillanat hozza a szükségességét. Ha egy éppen futó jelenet megtekintése során a drámatanár, a színész-drámatanár úgy véli, hogy hasznos tanulási lehetőséget kínálna, ha meghallgatná a szereplők valamelyikének (vagy többnek is) a ki nem mondott gondolatait, akkor a jelenet megállítása után megszólaltathatja a szereplőt.

Ennek a megszólaltatásnak összeszokott csoport és tanár esetében általában egyezményes jelei vannak: „akinek megérintem a vállát, az érintéssel arra kérem, hogy mondja ki, amit az általa játszott szereplő a megállítási pillanatában gondol” – ez vagy az ehhez tartalmilag hasonló mondatok sok éven át a magyar drámatanári nyelviség egyik paneljét jelentették. Kissé meglepő volt, amikor pár éve egy magyarországi kurzuson angol középiskolai drámatanár kollégánk ezt „akinek a vállát megérintem ezzel a ceruzával, arra kérem, hogy...” változatban hozta, jelezve ezzel, hogy az iskolákban a közvetlen fizikai kontakt még ebben a formában sem ajánlott tanár és diákja között.

Nem lényeges, hogy a jelenet kiscsoportos vagy egész csoportos: bármelyik esetben alkalmazható ez a megoldás.

Ez a konvenció talán éppen a népszerűsége okán összegyűlt sok gyakorlati tapasztalat miatt számos kérdést vet fel az alkalmazó számára. Ezek némelyikére megpróbálunk választ adni a következőkben. „El kell-e mondanom azt, amit a szerepem szerint gondolok?” Bizonyos esetekben jogosan vetődik fel a kérdés. Ha konfliktusban álló figurákat vagy csoportokat jelenítünk meg, ha „játszma típusú” helyzetekben vagyunk, akkor visszafelé akár tanári hibának is tekinthetjük, hogy ha olyan szereplőt akarunk megszólaltatni, akinek titka van, és a titok napvilágra kerülése a helyzetét rontaná. Az időnként jogosan feltételezhető, hogy a csoport tagjai számára nem lesz könnyű elválasztani azt, amit a dráma különböző síkjain tudnak, ismernek: sokkal nehezebb, mint azt, hogy valami szerepből vagy szerepen kívül történik. Egyáltalán nem biztos, hogy majd el tudnak attól tekinteni, amit a szerepük szerint legfeljebb csak sejthetnek, de nem tudhatnak biztosan. Olyan a helyzet, mintha maga a forma nyílt színi vallomásra készítetne (a szerepeik szerint) egyeseket, míg másokat pedig nem szólaltatunk meg. És mintha a szereplő szókimondó voltával éppen saját maga ellen dolgozna.

Problémát jelenthet az is, hogy a résztvevők közül kit szólaltat meg a játék vezetője. Az biztosan állítható, hogy egész csoport megszólaltatására soha nincs elég idő, de erre többnyire szükség sincs: a játzók száma az általunk ismert (például iskolai) gyakorlatban általában több, mint az érvényes választási, döntési lehetőségek köre. Annak pedig nem sok értelme lenne, hogy „én is azt gondoltam” jellegű mondatok sorát kapjuk... Nos, ha választani kell, hogy kit szólaltassunk meg, akkor a szituáció dramaturgiája és nem a szimpátia szabja meg a döntést – ezzel együtt

¹ Kaposi László (szerk.): Drámapedagógiai olvasókönyv, 1995, Magyar Drámapedagógiai Társaság, Marczibányi Téri Művelődési Központ, 208. o.

időnként úgy tűnhet, mintha a drámatanár kivételezne („én sokkal jobbat gondoltam magamban, mégsem engem szólított fel”).

Megjegyzés: ez a konvenció formai elemként tartalmazza az állóképet: a sorrend jelenet, megállítás, állókép, megszólaltatás, jelenet folytatása. Mégsem tévesztendő össze az állókép kihangosításával. Ez utóbbinál maga a forma akadályozza a megszólalást (lévén az állókép nem beszél és nem mozog). Míg a gondolatkövetésnél többnyire a második síkon dolgozunk, az állókép kihangosításánál gyakori, hogy az első síkon: a kihangosítás során az hangzik el, aminek elhangzását a forma (állókép) addig megakadályozta.

Kivetítő

Leírás: Egy történet fontos szereplőit ábrázoljuk szituációban, állóképben – ők a „valós”, vagyis a fikció első síkján lévő alakok.² A folytatásban ketten jelenítenek meg egy-egy figurát. A valós alakok mozdulatlanul állnak, mindegyikükhöz egy-egy önként jelentkező csatlakozását kérjük: ők a figura belső állapotának kivetítésében vesznek részt úgy, mint a közismert SZOBORÁSZ nevű szabályjátéknál: a szobor „anyaga” lesznek. Miután mindegyik valós alakhoz csatlakozott valaki, a csoport többi tagja, az eddigi nézők közül bárki odaléphet egy-egy figurához, és a kivetítést vállaló résztvevőt (a szobor anyagát) beállítja egy olyan pózba, ami szerinte annak a figurának a *belső állapotát* képezi le az adott pillanatban. Ezzel egymás után többen is próbálkozhatnak: elkészült egy szobor, lebontjuk, és máris jöhet valaki más, aki az adott figura belső állapotát másképp képzele és más formában képezne le. Közben szimultán a többi figurával is dolgozhatunk. Az is lehet, hogy a játékosok több figura belső állapotának megmutatásával is próbálkoznak.

Az önkéntesek szabadsága abban van, hogy amikor elfogytak az ötletek, akkor ők választanak a belőlük készült szobrok közül: a játék vezetőjének jelére egyszerre felveszik azt a pózt, amelyiket ők a legerősebbnek, leginkább pontosnak gondoltak. Ha akarjuk, kiléptethetjük a képből a „valós” alakot megtestesítőket, és egy időre csak azok maradnak, akik a belső állapotot képezik le. A két kép (valós alakok, illetve a belső állapot) közötti különbség észlelése, megtapasztalása, értelmezése időnként nagyon erős hatású lehet.

Megjegyzés(1): Fontosnak tartjuk, hogy ennél a konvenciónál az egész csoport kap alkotási lehetőséget. Mivel többen is próbálkozhatnak egy-egy figura belső állapotának leképezésével, maga az alkotó folyamat sok esetben fontosabbá válik, mint a végeredmény. Ezzel együtt ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni, hogy a történet folytatható legyen, rögzítenünk kell egy végállapotot. Ha elfogytak az ötletek és beáll egy „nyugalmi állapot” (senki nem megy ki újabb szobrot készíteni), akkor az adott pillanatban látható szobrok tekinthetők közmegegyezésnek is.

² Jonathan Neelands és Tony Goode: Structuring drama work, 3. kiadás, Cambridge University Press, 2015. A hivatkozott műben szereplő leírás felhasználásával (*Shape-shifting*, 104. o.) A nyersfordítás Deák Éva és Konczer Kinga munkája.

Megjegyzés(2): Ha vita van a csoporttagok között, akkor előfordulhat, hogy az „épít, lebont, a saját változatot újraépít” játékot játsszák el egymás szobraival... Ilyen esetek elkerülésére érdemes bevezetni egy olyan szabályt, hogy egy-egy figuránál mindenki csak egyetlen alkalommal próbálkozhat.

Forró szék

Leírás: A meglehetősen népszerű és ennek ellenére gyakran „kérdéses változatokban” alkalmazott konvenció alapváltozatának megvalósítása során a csoport tagjai szerepek felvétele nélkül dolgoznak: kérdéseket tehetnek fel a játék szerepben lévő (egy, ritkábban több) résztvevőjének. Az improvizáció, ha szükséges, akkor „befagyasztható” és megbeszélés, értelmezés után újraindítható. A kérdezett mentesülhet a válaszadás alól, vagyis nem kötelező minden kérdésre választ adnia; az elhallgatás ténye maga is nagyon fontos információ. Az is lehet, hogy a kérdezett válaszként nem mond igazat: ennek több oka is lehet, például azért, mert a figura valóban úgy gondolja, vagy mert mindenkit meg akar téveszteni, avagy azért, mert magának is hazudik...

Ez a szerepek nélküli változat számít a „klasszikusnak”: a résztvevők „civilben”, vagyis az őket személyesen érdeklő kérdéseket tehetik fel a szerepben lévőnek, aki *nem dialógust folytat velük*, hanem *mintha a csoportból jövő kérdések az általa játszott figura tudatában jelennének meg, magának és magában válaszol*. Ezzel a furcsa „áthallással” azért ez nagy varázslat: a fikción kívülről jönnek a kérdések és megjelennek a képzeletbeli világban lévő figura tudatában; a konvenció alapváltozata összemossa a valóságot és a fikciót, és ezt szigorúan drámás megközelítésből rendre hibaként kezeljük.

A kérdezett figuráját gyakran a drámatanár jeleníti meg.

Ennek a konvenciónak az alkalmazása főként a csoportra épülő drámákban számít jó megoldásnak. Ott mindenkinek saját szerepe van, a drámatanárnak is, bárki beültethető a forró székbe, a neki szóló kérdésekre alanyi joga válaszokat adni.

Megjegyzés(1): A központi figurára épülő drámákban sokkal nehezebb a FORRÓ SZÉK konvenció alkalmazása. A kontextusépítés során nem szerencsés, ha a tanár előbb játssza a figurát, mint a csoport, nem kéne elvenni a résztvevőktől a figura kitalálásának lehetőségét. A mélyítő és a reflektív szakaszban nem a tanár dolga válaszokat adni a felmerült kérdésekre. Ha ezeken a pontokon a résztvevők egyike veszi át a megjelenítést a tanártól, az sem hoz megoldást, mert a csoport ebben az esetben is kizorul az elvileg általa gondozott figura kezeléséből (lévén a központi figura közösségi tulajdon kellene legyen).

Megjegyzés(2): Megoldás lehet a fenti problémára, ha a játék vezetője a konvenció keretei között nem a központi figurát játssza, hanem olyan karakter szerepét veszi magára, aki sokat tud a történet középpontjában álló figuráról, és ő kerül a forró székbe: ő kérdezhető.

Megjegyzés(3): Néha segít a konvenció alkalmazásakor, ha adunk egy kérdésre ösztönző csoportos „kvázi-szerepet” (ami beemel egy attitűdöt, de nem foglalkozunk a kidolgozásával), például újságírógyakornokok beszélgetnek egy a drámában fontos figurával. A FORRÓ SZÉK az

